

Nr 75.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 9 § rättegångsbalken; given Stockholms slott den 22 februari 1952.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 9 § rättegångsbalken.

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Förslaget avser att möjliggöra att vissa fonogram i rättegångsmål ej alltid behöva utskrivas.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 6 kap. 9 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 6 kap. 9 § rättegångsbalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

6 KAP.

9 §.

Rätten äge — — — — — fonetisk väg.

Stenograf utses — — — — — av rätten.

Stadgandet i — — — — — genom stenografi.

Vad enligt denna paragraf upptagits skall, så snart ske kan, återgivas i vanlig skrift och uppteckningen biläggas handlingarna.

Bestämmelser om återgivande i vanlig skrift av vad som upptagits enligt denna paragraf meddelas av Konungen.

Närmare föreskrifter om upptagande av utsaga enligt denna paragraf meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1952.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler fråga om *ändring av bestämmelserna om utskrift och bevarande av fonogram rörande vittnesmål eller annan utsaga m. m. i rättegång*. Föredraganden anför följande.

Med stöd av bemyndigande den 25 maj 1951 tillkallade jag den 31 i samma månad sakkunniga för verkställande av en översyn av rättegångsbalken med därtill anslutande lagstiftning och administrativa författningar. De sakkunniga, som antagit benämningen 1951 års rättegångskommitté, skola enligt de erhållna direktiven successivt redovisa resultatet av sitt arbete. Med skrivelse den 10 november 1951 har kommittén avlämnat en promemoria angående utskrift och bevarande av fonogram över uppteckning av vittnesmål eller annan utsaga. Sedan promemorian varit föremål för remissbehandling, anhåller jag nu att få upptaga de i promemorian behandlade spörsmål som äro av beskaffenhet att böra underställas riksdagen.

Gällande bestämmelser.

Föreskrifter om protokollföring vid domstol finnas i 6 kap. rättegångsbalken samt i kungörelsen den 26 september 1947 med närmare föreskrifter för de allmänna domstolarna om protokollföring, dagböcker och aktbildning m. m. (protokollskungörelsen). Dessa stadganden gälla i första hand för processen vid de allmänna domstolarna men ha, delvis på grund av särskilda stadganden, vidsträcktare tillämpningsområde (se t. ex. vattenlagen 11 kap. 1 §, jorddelningslagen 21 kap. 1 §).

Protokollet skall enligt 6 kap. 2 § rättegångsbalken föras av befattningshavare vid rätten eller lagfaren ledamot av rätten samt undertecknas av honom. Ordföranden äger, då omständigheterna föranleda därtill, själv föra protokollet. Protokollförare skall ha avlagt domared. Protokoll skall (6 kap.

3—5 §§) upptaga uppgifter om bl. a. domstolen, tid och ställe för sammanträdet, parterna, deras ombud och biträden, redogörelse för framställda yrkanden och invändningar m. m. samt för de bevis som förebragts. Enligt 6 kap. 6 § skall i protokoll antecknas utsaga av vittne, sakkunnig. part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, allt i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet, samt vad rätten iakttagit vid syn på stället. Vad i övrigt anföres eller eljest förekommer vid förhandling må ej antecknas i protokollet, med mindre särskilda skäl föranleda därtill. I protokollet må ej upptagas parts utveckling av talan i rättsligt hänseende. (6 kap. 7 §.) Protokollet över förhandling skall innan förhandlingen avslutas erhålla slutlig avfattning. Sedan utsaga, som enligt 6 § skall antecknas i protokollet, upptecknats, skall den uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter må uppteckningen ej ändras. (6 kap. 8 §.) Vidare innehåller 6 kap. 9 § följande. Rätten äger förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall — i stället för att antecknas i protokollet — upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg (s. k. ljudupptagning). Stadgandet i 8 § om uppläsning och granskning av uppteckning skall äga motsvarande tillämpning beträffande utsaga som upptagits genom stenografi men ej beträffande utsaga som upptagits på fonetisk väg. Vad enligt 9 § upptagits — vare sig det skett genom stenografi eller genom ljudupptagning — skall så snart det kan ske återgivas i vanlig skrift och uppteckningen biläggas handlingarna.

Protokollskungörelsen innehåller vissa närmare föreskrifter rörande protokolleringen. Jämlikt 12 § skall stenogram över utsaga som upptecknats i enlighet med föreskrifterna i 6 kap. 9 § rättegångsbalken, liksom memorialanteckningar, biläggas handlingarna i målet eller ärendet. Rullar, skivor, band, tråd eller annat dylikt som använts för fonografisk upptagning skola bevaras i oförändrat skick till dess dom eller beslut, varigenom målet eller ärendet avgjorts, vunnit laga kraft. Fullföljes talan till högre rätt, skola de, om den högre rätten finner det erforderligt, översändas dit; sedan målet eller ärendet i överrätten avgjorts genom dom eller beslut som vunnit laga kraft, skola de återsändas till den rätt där upptagningen ägde rum.

1951 års rättegångskommitté.

Till statsrådsprotokollet den 25 maj 1951, då Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla kommittén utverkades, framhöll jag att vid utredningen frågan om förenklingar i protokollföringen borde övervägas. Bland de uppslag till förenklingar som framförts nämndes sloandet av föreskriften att material som jämlikt 6 kap. 9 § rättegångsbalken upptagits genom stenografi eller på fonetisk väg genast skulle återgivas i vanlig skrift ävensom av föreskriften i protokollskungörelsen att rullar, skivor, band, tråd eller annat dylikt som använts för fonografisk upptagning skulle bevaras i oför-

ändrat skick till dess dom eller beslut, varigenom målet eller ärendet avgjorts, vunnit laga kraft.

I sin promemoria erinrar kommittén till en början om att enligt gällande rätt ljudupptagningsapparater kunna användas som hjälpmedel vid protokollföringen på två skilda sätt. Enligt den ena metoden dikterar ordföranden eller protokollföraren en sammanfattning av en utsaga till ljudupptagningsapparaten, varefter det upptagna återgives i vanlig skrift i protokollet (eller bilaga till detta, protokollsbilaga). Vid användning av denna metod gäller föreskriften i 6 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken att uppteckningen skall granskas av den hörde. Tillfälle till granskning ges genom åhörande av diktamen. Den andra metoden åter innebär tillämpning av 6 kap. 9 § rättegångsbalken. Förhöret upptages direkt av apparaten, med frågor och svar (direktupptagning). Bestämmelserna om granskning m. m. i 6 kap. 8 § gälla ej. Vad sålunda upptagits skall emellertid, enligt 6 kap. 9 § fjärde stycket, så snart ske kan återgivas i vanlig skrift, och utskriften skall biläggas handlingarna. Den blir där en fristående aktbilaga, ej protokollsbilaga.

Rörande betydelsen av ljudupptagningsmetoden vid protokollföring anför kommittén:

Skyldigheten att uppteckna vissa utsagor försvårar nu i ej ringa mån genomförandet av en fri muntlig förhandling. Alla metoder för upptecknandet, vilka innebära att det upptecknade även skall granskas genom uppläsning eller på annat sätt, tynga och försena förhandlingarna, och muntligheten hindras ofta att komma till sin rätt.

Genom användning av ljudupptagningsapparater kunna dessa olägenheter minskas. Den först nämnda metoden för användning av sådan apparat — diktamen av en kortfattad sammanfattning av utsagan till apparaten — innebär i fråga om många mål, som vanligen förekomma vid domstolarna, en ganska tillfredsställande lösning av protokolleringssvårigheterna. Metoden har den fördelen att en viss precisering av utsagan äger rum i allas närvaro. Ofta kan detta vara önskvärt. Å andra sidan innebär även en sådan diktamen ett avbrott, som gör förhandlingen mindre levande. Den andra metoden, fonografisk direktupptagning, har den väsentliga fördelen att inga upprepningar behöva förekomma. Det bör understrykas att metoden icke bör begagnas urskillningslöst för alla utsagor. För många utsagor lämpar den sig icke och i många fall ter det sig alldeles onödigt med ett sådant fotografiskt återgivande av ett förhör. Metoden befriar heller aldrig rätten helt från omsorger för utsagornas återgivande. Rätten måste nämligen ha för ögonen, att förhöret och upptagningen fortlöper på sådant sätt att ett fonogram, som senare kan uppfattas och återgivas, kommer till stånd. Men i många fall lämpar metoden sig väl och där den användes möjliggör den otvivelaktigt en mera obunden och fri förhandling och innebär den en avsevärd tidsvinst vid förhandlingen. Särskilt vid längre förhör framträda metodens fördelar. Om den allmänt kunde komma till användning i alla de fall då den lämpar sig, skulle detta enligt kommitténs mening innebära en stor vinst för de principer varå den nya rättegångsordningen vilar.

Kommittén framhåller att ljudupptagningsapparater efter hand anskaffats i ett stort antal domstolar men att en starkt återhållande faktor såväl

vid anskaffningen som framför allt vid användandet av apparaterna för direktupptagning varit det arbete som efter förhandlingarna erfordrades för det upptagnas återgivande i vanlig skrift. Avlyssnandet och utskriften hade visat sig mycket tidsödande och detta arbete vore ofta påfrestande för skrivpersonalen. Vidare måste protokollföraren ägna mycken tid åt granskningen av utskrifterna. Kommittén återger från vissa rådhusrätter erhållna uppgifter att en timmes direktupptagning genomsnittligt kräver 5—6 1/2 timmars efterföljande utskrift och granskningsarbete, varav 3—4 1/2 timmar för utskriften. Vid många domstolar har man, enligt kommittén, av nu angivna skäl funnit sig icke kunna använda apparaterna i den utsträckning som varit önskvärd om man kunnat taga hänsyn endast till domstolsförhandlingarna.

Kommittén har för sin del kommit till den uppfattningen att skyldigheten att göra utskrift av fonogram skulle kunna begränsas. Utan väsentlig olägenhet borde utskrifter som regel kunna undvaras i mål som icke fullföljas. Och i fullföljda mål borde det kunna bero på överrätten, om utskrift skulle rekvireras. Om den fråga, som en utsaga gällde, vore under den högre rättens prövning, vore utskrift som regel erforderlig, även om den hörde skulle höras på nytt. Ibland vore emellertid den högre rättens prövning begränsad på sådant sätt att utsagan saknade all betydelse. Och om utskrift gjordes beroende av överrättens begäran, öppnades också möjlighet för en sådan ordning att överrätten ibland i stället för att höra en utskrift uppläsa avlyssnade upptagningen i fall då de tekniska förutsättningarna härför föreläge. Emellertid syntes det nödvändigt att ge även part eller annan (myndighet eller enskild) möjlighet att på begäran erhålla avskrift. Som exempel har kommittén nämnt att målet efter doms meddelande övertoges av annan advokat, som behövde taga del av utsagorna för bedömning av fullföljdsfrågan. Slutligen borde domstolen givetvis alltid verkställa utskrift, när sådan funnes erforderlig av annan anledning än nu berörts. Som regel erfordrades utskrift icke för målets behandling i samma rätt, men undantagsvis kunde det bli erforderligt, såsom då vid ny huvudförhandling bevis skulle förebringas på nytt och detta icke lämpligen kunde ske genom ett åhörande av den fonografiska upptagningen.

Av nu anförda skäl har kommittén stannat för ett förslag att utskrift av fonografisk direktupptagning behöver ske endast när rätten eller, vid fullföljd av talan, högre rätt finner det erforderligt eller part eller annan begär avskrift.

Därefter upptar kommittén den med utskriftsskyldighetens reglering sammanhängande frågan om bevarande av fonogrammen. Kommittén anför att den nuvarande bestämmelsen om bevarande av fonogram till dess dom i målet vunnit laga kraft medför väsentliga olägenheter. Materialet är i allmänhet en ståltråd, som efter avmagnetisering kan användas många gånger på nytt. Bestämmelsen om förvaring kan medföra att sådan tråd måste ligga obegagnad i flera år. Då tråden är så dyr som 35 à 50 kronor för en timmes upptagning, innebär det avsevärda kostnader för en domstol att

ständigt hålla tillräckligt med tråd för upptagning och lagring. Kommittén yttrar, att om man reglerar utskrivningsskyldigheten i enlighet med kommitténs förslag, så måste fonogrammet självfallet vid fullföljd av målet bevaras till dess överrätt avgjort målet genom dom eller beslut som vunnit laga kraft. Under denna tid kunde nämligen överrätten begära utskrift. Även då mål icke fullföljdes från den rätt där upptagningen skett borde emellertid fonogrammet, med hänsyn till intresset för annan än överrätt att erhålla en utskrift, bevaras någon tid efter det dom eller beslut meddelats. Kommittén föreslår en tid av två månader. Som en allmän regel borde emellertid gälla att fonogram icke behövde bevaras, när utskrift skett. Självklart kunde varje domstol som funne anledning därtill bevara upptagningarna längre än föreskrivits.

Kommittén anför att en reglering av skyldigheten att verkställa utskrift och att bevara fonogram i enlighet med kommitténs förslag kunde medföra vissa olägenheter men att fördelarna vore övervägande. Härom yttrar kommittén:

I fråga om mål som icke fullföljts och i vilka icke av annan anledning utskrift särskilt påkallats kommer för framtiden icke att finnas annan anteckning om innehållet av utsaga, som upptecknats fonografiskt, än den uppgift därom som kan finnas i domen. Vid utredning om mened eller annan osann försäkran eller vid prövning av resningsansökan, liksom överhuvud vid framtida forskningar rörande ett mål, kan detta komma att framstå som en olägenhet. Kommittén hyser emellertid den uppfattningen att denna olägenhet är obetydlig i jämförelse med de ovan berörda vinsterna för rättegångsordningen. Det synes vidare uppenbart, att om dessa dyrbara och betungande utskrifter kunna undvaras utan men för prövningen av de mål för vilka de avsetts, det icke kan vara rimligt att bibehålla dem endast med tanke på det försvinnande ringa antal fall då de i framtiden skulle kunna vara av intresse. Med en rättegångsordning som är grundad på muntlighet är det naturligt att man icke för framtiden kan ha papper på allt som sagts. Redan nu har man det icke i fråga om sådant, som icke skall protokolleras, således i stort sett sakframställning och plädering. Särskilt är att märka att tilltalads berättelse sällan protokolleras. Och redan nu gäller enligt rättegångsbalken i vissa avseenden den principen, att en utsaga som enligt huvudregeln skall protokolleras icke behöver antecknas, om den icke behövs för fullföljdsförfarandet; enligt 6 kap. 6 § andra stycket behöver vid huvudförhandling i hovrätt utsaga icke antecknas, med mindre anteckning därav kan antagas bliva av betydelse vid fullföljd till högsta domstolen, och vid huvudförhandling i högsta domstolen är sådan anteckning överhuvud ej nödvändig. Då detta nu tillämpas vid exempelvis ett vittnesmål, finns det för framtiden icke andra anteckningar om detta vittnesmål, till gagn för utredningar om mened, resning eller annat, än vad domskälen kunna innehålla. Intresset av uppteckningar med hänsyn till fullföljdsförfarandet blir icke mindre tillgodosett genom den ifrågasatta reformen.

Enligt kommitténs förslag skola de nya bestämmelserna om utskrift av fonogram införas i 11 § protokollskungörelsen. Dit skulle också från 6 kap. 9 § fjärde stycket rättegångsbalken överflyttas föreskriften att utskrift av stenogram över direktupptagning skall verkställas så snart ske kan. I 6 kap.

9 § rättegångsbalken skulle i stället stadgas att bestämmelser om återgivande i vanlig skrift av vad enligt paragrafen upptagits meddelas av Konungen. I samband härmed föreslås att det nuvarande femte stycket av 6 kap. 9 § utgår. Där stadgas att närmare föreskrifter om upptagande av utsaga enligt paragrafen meddelas av Konungen. Kommittén framhåller att några dylika föreskrifter icke visat sig erforderliga.

Kommittén har även diskuterat frågan huruvida, för det fall att utskrift av fonogram föränledes av beställning av någon som icke är befriad från lösen och stämpel, högre avgift bör uttagas än den för avskrift i allmänhet stadgade, vilken utgör i underrätt tre och i överrätt fyra kronor för ark. Enligt stickprov som kommittén verkställt kunde utskriftskostnaden, beräknad endast som lönekostnad för skrivbiträde, för närvarande antagas hålla sig ungefär vid de angivna beloppen. Skulle högre avgift betingas skulle den alltså närmast ha ett prohibitivt syfte eller motiveras med den ytterligare kostnad som granskningen av utskriften drar. Kommittén har stannat för att icke föreslå någon ändring i fråga om debiteringen.

Yttranden.

Över kommitténs promemoria ha efter remiss yttranden avgivits av samtliga hovrätter, riksåklagarämbetet, föreningarna Sveriges häradshövdingar, Sveriges stadsdomare, Sveriges landsfogdar, Sveriges stadsfiskaler och Sveriges landsfiskaler samt Sveriges advokatsamfund. Kommitténs förslag har helt eller i väsentliga delar tillstyrkts i samtliga remissyttranden.

I flertalet yttranden — av *Svea och Göta hovrätter, hovrätten över Skåne och Blekinge, riksåklagarämbetet, häradshövdingeföreningen, stadsdomarföreningen och stadsfiskalsföreningen* — har understrukits kommitténs uttalande att fonografisk direktupptagning i många mål vore en med hänsyn till önskemålet om rättegångsförhandlingarnas ostörda förlopp lämplig protokolleringsmetod men att användandet av den inskränktes bl. a. av nu gällande regler om utskrift av fonogram. En begränsning av utskriftsskyldigheten syntes därför önskvärd.

I några yttranden har framställts anmärkning mot de i promemorian lämnade uppgifterna om den tid som åtginge för utskrift och kontroll av fonogram. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har uppgivit att man i hovrätten hade att räkna med en genomsnittstid av 7 timmar för utskrift av en timmes upptagning mot 3—4 1/2 timmar enligt promemorian. *Häradshövdingeföreningen* har yttrat att enligt föreningens bestämda uppfattning för det efterföljande arbetet åtginge minst 7 timmar för en timmes upptagning. *Svea hovrätt* har mera allmänt uttalat att utskrift av fonogram enligt hovrättens erfarenhet droge väsentligt längre tid än som angivits i promemorian.

Den i promemorian föreslagna begränsningen av utskriftsskyldigheten avser endast direktupptagningar. I några remissmyndigheter har riktats viss kritik häremot och föreslagits att motsvarande regler borde gälla diktade fonogram. *Svea hovrätt* har anfört:

Väl torde upptagningar av dikterade utsagor i regel bli kortare och av högre teknisk kvalitet, men detta förhållande bör knappast föranleda, att sådana upptagningar till skillnad från direktupptagningarna ovillkorligen skola återgivnas i vanlig skrift. Mot en sådan lättnad i utskriftsskyldigheten beträffande de dikterade utsagorna kan ej heller åberopas den formella olikhet, som består däri att dikterade utsagor intagas i protokollet eller fogas därtill, medan direktupptagna utsagor biläggas akten. Hovrätten ifrågasätter för övrigt huruvida den formella skillnaden mellan protokollsbilagor och aktililagor i detta fall är sakligt berättigad. Det torde exempelvis icke vara möjligt att strikt tillämpa denna skillnad i de fall då en utsaga är till en del dikterad och till en del upptagen jämlikt bestämmelserna i 6 kap. 9 § rättegångsbalken.

Göta hovrätt anför liknande synpunkter och uttalar att hovrätten förutsätter att kommittén under det fortsatta arbetet med översyn av gällande bestämmelser om protokoll kommer att ägna uppmärksamhet åt detta och därmed sammanhängande spørsmål. Också *stadsdomarföreningen* uttalar önskemål att en begränsning i skyldigheten att utskryva också dikterade fonogram kunde genomföras.

Göta hovrätt har — i anslutning till promemorian — uttalat att det stundom kan vara lämpligt att övrrätten, i stället för att höra en utskrift uppläsa, kunde avlyssna upptagningen i de fall då de tekniska förutsättningarna härför föreläge. Hovrätten har emellertid velat ifrågasätta om metoden vore förenlig med stadgandet i 35 kap. 13 § rättegångsbalken att bevis skall förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen. Hovrätten har erinrat att samma spørsmål uppkomme även i vissa andra fall än vid fullföljdsförfarandet.

Mot kommitténs förslag att vid fullföljd utskrift av fonogram skall göras beroende av rekvisition från den högre rätten — eller begäran från part eller annan om avskrift — ha fyra hovrätter, nämligen *Svea hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *hovrätten för Västra Sverige* och *hovrätten för Nedre Norrland*, anmärkt att eftersom vid fullföljd utskriften nästan alltid komme att bedömas som erforderlig och därför rekvireras, så vore det enkla med en regel att vid fullföljd utskrift skulle ske av utsaga som upptagits med fonogram. *Svea hovrätt* och *hovrätten för Nedre Norrland* ha tillagt att det vid fullföljd från hovrätt till högsta domstolen dock borde bero på rekvisition om utskrift borde ske. Förstnämnda hovrätt har anfört att tillgången i högsta domstolen till utskrifter av utsagor i hovrätten icke syntes alltid vara av behovet påkallad; detta behov vore föga framträdande, när prövningstillstånd finge meddelas endast på grund av prejudikatintresset eller därför att talans prövning eljest skulle ha synnerlig betydelse utöver det aktuella målet. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *hovrätten för Nedre Norrland* ha uttalat att den risk för att utskrift skedde i onödan som skulle följa av en föreskrift att utskrift alltid skulle ske vid fullföljd syntes kunna tillfyllestgörande förebyggas om föreskriften försåges med den reservationen, att utskrift ej skulle ske, om rätten funne uppenbart att utskrift ej erfordrades.

I fråga om utskrift på begäran av »part eller annan» må nämnas att *häradsövdingeföreningen* ifrågasatt restriktiva bestämmelser härom. Föreningen har anfört:

Föreningen anser, att det för part eller dennes advokat i de flesta fall kan anses fullt tillräckligt, att dem beredes tillfälle att avlyssna upptagningarna. Det är redan nu ingalunda ovanligt, att parts advokat verkställer sådan avlyssning. Skall rätt att påfordra utskrift tillerkännas part eller annan, myndighet eller enskild, synes denna rätt böra begränsas genom en uttrycklig föreskrift, att synnerliga skäl därtill skola visas föreligga. Betydelsen av den föreslagna inskränkningen i utskriftsskyldigheten är så stor att den måste omgärdas med starka garantier, så att den icke kommer att bli endast en rätt på papperet.

Föreningen har tillagt att den funne en högre avgift böra uttagas för utskrift av fonogram än för avskrifter i allmänhet. Redan i prohibitivt syfte syntes en ökning i stämpelavgiften önskvärd.

I flertalet yttranden ha icke framställts erinringar mot den av kommittén föreslagna föreskriften att fonogram — och i detta sammanhang avses såväl direktupptagning som upptagning efter diktamen — må förstöras sedan det utskrivits eller antecknats i protokollet och eljest sedan två månader förflutit från det målet eller ärendet avgjorts eller, vid fullföljd, när laga kraft ägande dom eller beslut föreligger. *Hovrätten för Nedre Norrland* har emellertid uttalat att det syntes tillräckligt om fonogrammen bevarades till dess domen eller beslutet vunnit laga kraft. Intresset för part eller annan att erhålla utskrift bleve enligt hovrättens mening icke väsentligen bättre tillgodosett genom att tiden för bevarandet i icke fullföljda mål utsträcktes till två månader. För domstolarnas del skulle det däremot innebära en vinst om inspelningstråden redan efter det att laga kraft åkommit domen eller beslutet finge användas till nya upptagningar. *Riksåklagarämbetet* har sagt sig vilja ifrågasätta, om icke de av kommittén föreslagna reglerna borde skärpas så, att vid avgörandet av frågan om fonogrammet skulle bevaras, hänsyn även skulle tagas till målets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Ämbetet har härom vidare anfört:

I detta avseende är särskilt att beakta fall, där omständigheterna äro sådana, att man har anledning att räkna med att fråga om resning eller om mened kan uppkomma i framtiden. Där en person mot sitt nekande dömes för ett grovt brott, kan man ofta ha anledning att räkna med att frågan om resning skall bli aktuell och att i målet avgivna utsagor i samband därmed kunna få betydelse. För sådana fall synes det var av avsevärd vikt att ha fonogrammet bevarat. Vad angår menedsfallen, föreligger ofta misstanke om sådant brott redan samtidigt med eller tämligen kort tid efter utsagans avgivande. Erfarenheten visar dock, att det även i sådana fall ej sällan förlöper tämligen lång tid efter det målet avgjorts, innan utredning om mened aktualiseras. Den av kommittén föreslagna tvåmånadersfristen lär därför för sådana fall icke förslå. Det synes följaktligen önskvärdt, att domstolen i fall, där mened så att säga ligger i luften, bevarar fonogrammet. Med hänsyn till vad nu anförts vill ämbetet ifrågasätta, om icke de av kommittén föreslagna bestämmelserna borde kompletteras med en föreskrift, att domsto-

len, där den med hänsyn till målets beskaffenhet, misstanke om osann utsaga eller eljest finner särskild anledning till antagande, att innehållet i utsagan kan få betydelse i framtiden, skall bevara fonogrammet även om det enligt bestämmelserna i övrigt skulle varit tillåtet att förstöra detsamma.

I detta sammanhang må nämnas att *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *stadsdomarföreningen* framfört lämpligheten av att utskrift av fonogram skedde när särskild anledning funnes att misstänka att utsaga vore falsk även om fullföljd ej skedde eller anledning till utskrift eljest förelåge. Därvid har framhållits att de föreslagna stadgandena lämnade möjlighet här till.

Advokatsamfundet har velat ifrågasätta om ej rätten att förstöra fonogram sedan utskrift skett borde i viss mån inskränkas med hänsyn till möjligheten av att högre rätt, närmast hovrätt, kunde tänkas någon gång önska avlyssna fonogram, ehuru utskrift därav förelåge. I fråga om rättegången i högsta domstolen syntes behovet av möjlighet till sådan avlyssning vara så ringa att man av praktiska skäl kunde bortse därifrån. En lämplig lösning av nu berörda spörsmål syntes samfundet kunna ernås genom en bestämmelse att underrätts fonogram finge förstöras först sedan det visat sig att talan icke fullföljts eller, där så skett, hovrätt dömt i målet.

Kommitténs förslag att bestämmelserna om utskrift av fonogram skola utbrytas ur 6 kap. 9 § rättegångsbalken och överföras till protokollskungörelsen har föranlett erinran endast från *riksåklagarämbetet*. Ämbetet har anfört att bestämmelserna om hur muntligt bevismaterial skall bevaras och hållas tillgängligt syntes vara av central betydelse för vår rättegångsordning. Ämbetet har därför velat ifrågasätta, om det icke vore riktigare att i rättegångsbalken inarbeta ej mindre bestämmelserna om utskrift av fonogram än även föreskrifterna om förvaring under viss tid av fonogram.

I detta sammanhang må i korthet nämnas att i några yttranden framstälts långt gående förenklingsförslag beträffande protokolleringen. Sålunda har *hovrätten för Nedre Norrland* velat slopa föreskriften om obligatorisk kontroll av uppteckningar som direkt eller efter diktamen verkställts av stenograf eller protokollförare. Hovrätten har härom anfört:

Då kompetent stenograf eller protokollförare verkställt uppteckningen, skulle det enligt hovrättens förmenande icke vara nödvändigt med denna kontroll av att utsagan blivit till sitt innehåll riktigt återgiven. Det borde kunna få ankomma på rätten att i förekommande fall avgöra om nämnda kontroll vore erforderlig eller ej. Genom en sådan bestämmelse skulle ett större antal förhandlingar än vad som nu är fallet få ett ledigare och snabbar förlopp samtidigt som muntligheten skulle komma väl till sin rätt.

Vidare har *hovrätten för Övre Norrland* uttalat som önskvärt att upphäva föreskriften i 6 kap. 6 § rättegångsbalken att bl. a. utsaga av vittne m. fl. skall antecknas i protokoll i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet.

Departementschefen.

Bland de många frågor, som sammanhånga med den nya rättegångsbalkens system för protokollering och som varit föremål för debatt under de år rättegångsbalken varit i kraft, har spørsmålet om stenografering och ljudupptagning av utsagor vid rättsförhandlingar, framför allt vittnesmål, varit en av de mest omstridda. Diskussionen har bl. a. gällt huruvida den bästa metoden vore om stenografen eller ljudupptagningsapparaten direkt upptog utsagan eller om i stället rättens ordförande eller protokollföraren borde för stenografen eller till apparaten diktera en sammanfattning av utsagan. En omständighet som tillmätts en stor betydelse har härvid varit att vad som upptagits med fonogram icke behöver uppläsas för den hörde eller på annat sätt föreläggas honom för kontroll. Denna kontrollprocedur är nämligen tidsödande och verkar, särskilt om uppteckningarna äro långa, störande för rättsförhandlingarna. För att söka ernå en smidigare och mera ostörd handläggning ha många domstolar anskaffat ljudupptagningsapparater. Användandet av dessa har emellertid väsentligt begränsats genom stadgandet i 6 kap. 9 § rättegångsbalken att fonogram så snart ske kan skall återgivas i vanlig skrift. Enligt de i förevarande ärende föreliggande uppgifterna beräknas en timmes ljudupptagning motsvara en tid för utskrift och kontroll av utskriftens riktighet av mellan fem och sju timmar eller möjligen ännu mera. Ett allmännare användande av ljudupptagningsmetoden skulle därför med nuvarande regler knappast vara möjligt utan väsentliga utökningar av domstolarnas kanslier. Ett annat stadgande som begränsat användningen av fonografisk upptagning är den i administrativ ordning meddelade föreskriften att rullar, tråd eller annat som använts för fonografisk upptagning skola, även om fonogrammet utskrivits, bevaras i oförändrat skick till dess att dom eller beslut, varigenom målet eller ärendet avgjorts, vunnit laga kraft. När den magnetiserbara tunna ståltråd, som är det mest använda och troligen också bästa upptagningsmaterialet, är jämförelsevis dyrbar, har den fonografiska upptagningen i många fall måst inskränkas med hänsyn till tillgången på tråd.

Rättegångskommitténs förslag innebär bland annat att regeln om obligatorisk utskrift av fonogram vid direktupptagning utgår och ersättes med en föreskrift att utskrift skall ske endast när rätten eller vid fullföljd av talan högre rätt finner det erforderligt eller part eller annan begär avskrift. Utskriftsarbetet skulle härigenom väsentligt reduceras och domstolarna alltså få möjlighet att använda ljudupptagningsmetoden i större utsträckning än för närvarande. Som framgår av redogörelsen för remissyttrandena har flertalet remissinstanser anslutit sig till promemorians ståndpunkt att det skulle vara fördelaktigt om direktupptagning kunde komma till användning i ett större antal därför lämpade mål än nu är förhållandet.

Då det gäller att taga ståndpunkt till utredningens förslag vill jag till en början framhålla att detta icke torde få uppfattas som en principiell rekommendation av vidlyftig protokollering i rättegångsmål. Diskussionen rörande protokolleringens omfattning har väsentligen rört sig om stadgan-

det i 6 kap. 6 § rättegångsbalken. Enligt detta lagrum skall i protokoll antecknas utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet, samt vad rätten vid syn å stället iakttagit. Vid huvudförhandling i hovrätt är dock ej nödvändigt att i protokollet antecknas sådan utsaga eller iakttagelse, med mindre anteckning därav kan antagas bli av betydelse vid fullföljd till högsta domstolen. Ej heller är sådan anteckning nödvändig vid huvudförhandling i högsta domstolen. Ofta möjliggöra dessa stadganden att anteckningarna göras så korta att de lätt kunna vid förhandlingen direkt införas i protokollet och att uppläsningen för kontroll av uppteckningen icke behöver nämnvärt störa förhandlingen. I andra fall kunna utsagor behöva upptecknas i sådan utsträckning att det kan vara lämpligt att begagna hjälpmedlen stenografi eller ljudupptagning. Om därvid metoden med sammanfattande diktamen eller metoden med direktupptagning kommer till användning, synes i mycket vara beroende av ordförandens eller protokollförarens läggning; några ha lättare att snabbt och säkert åstadkomma sanmanfattningar och välja därför den metoden, andra avstå därifrån därför att de mena att den upptecknade utsagan därigenom blir så förändrad att risk föreligger att den får annan innebörd än i avgivarens mun. Båda metoderna ha olägenheter, direktupptagningen framför allt genom att en massa onödigt material kommer med och gör uppteckningen svårjutbar och oöverskådlig i utskrivet skick. För att direktupptagning skall vara tillräddlig krävs en fast processledning från rättens sida, men även om en sådan utövas, kan resultatet bli otillfredsställande om vittnet eller den som eljest höres har svårt att uttrycka sig. Direktupptagningsmetoden måste därför användas med den största urskillning och försiktighet. Likväl är det ingen tvekan om att den i åtskilliga mål erbjuder stora fördelar. Det synes därför angeläget att det hinder för dess användande undanröjes, som utgöres av den obligatoriska regeln om utskrift av fonogram. Av det sagda framgår att jag ansluter mig till kommitténs uppfattning att denna regel bör jämkas.

Enligt kommitténs förslag har utskrift principiellt gjorts beroende av om part eller annan framställer begäran om avskrift eller om rätten eller, vid fullföljd, den högre rätten finner utskrift erforderlig. I några remissyttranden har föreslagits att, när fullföljd sker — åtminstone vid fullföljd från underrätt till hovrätt — utskrift skall verkställas utan rekvisition från den högre rätten, varvid emellertid i ett par yttranden förutsatts att viss diskretionär prövningsrätt skulle föreligga så att utskrift ej skulle behöva ske om det funnes uppenbart att utskrift ej erfordrades. Man har menat att man genom att utforma utskriftsregeln på detta sätt skulle kunna undvika dröjsmål men ändå begränsa utskrifterna till de fall då även enligt kommittéförslaget utskrift skulle komma att ske.

För detta spörsmål synes det vara av avgörande betydelse om man har anledning att befara att fullföljda måls handläggning i hovrätt skulle fördröjas vid en lösning enligt kommittéförslaget. Föreläge anledning därtill

skulle det vara ett starkt skäl mot att gå på den linjen. Emellertid torde så knappast vara förhållandet. Bedömningen i hovrätt huruvida utskrift skall infordras kommer att ske redan under den första förberedande handläggningen av målet och vad beträffar de mest brådskande fallen, nämligen mål, vari någon är häktad, och vissa andra mål rörande processuella tvångsmedel, lärer man kunna utgå från att den rätt, där upptagningen gjorts, kommer att med tillämpning av den föreslagna regeln finna det erforderligt att verkställa utskrift så snart fullföljd skett. I många fall kommer givetvis utskrift att ske omedelbart utan avvaktande av fullföljd. En särskild anledning att låta utskrift bli vid fullföljd väsentligen beroende av rekvisition från den högre rätten utgöres av det förhållandet att denna har möjlighet att få del av upptagningen även utan utskrift, nämligen genom uppspelning av fonogrammet. Lagstiftningen lägger enligt min mening icke hinder för en sådan tillämpning. Det är att antaga att de tekniska förutsättningarna därför, vilka redan nu föreligga i betydande omfattning, inom en tämligen snar framtid skola bli ännu bättre. Jag anser mig alltså böra ansluta mig till kommitténs förslag i denna del.

I fråga om bevarande av material, varå fonogram upptagits, har kommittén föreslagit den huvudregeln, att fonogram skall bevaras till dess två månader förflutit från det målet eller ärendet avgjorts. Fullföljes talan, skall fonogrammet bevaras tills laga kraft ägande dom eller beslut föreligger. Har utskrift skett, må fonogrammet förstöras. Denna lösning har i allmänhet godtagits i remissyttrandena och torde i huvudsak innefatta en lämplig avvägning. Tveksamt kan dock vara om man bör medgiva att fonogram förstöras så snart utskrift skett. Betänkligheter ha i denna del anförts i vissa yttrandena. Emellertid må erinras att det ju icke är fråga om någon skyldighet för domstolen att utplåna fonogrammet; kan detta i något undantagsfall antagas få intresse i framtiden, bör det också bevaras. Slutgiltig ståndpunkt till det föreliggande spörsmålet torde icke behöva tagas i detta sammanhang.

Kommittén har föreslagit att bestämmelserna om utskrift av fonogram (och stenogram) skola utgå ur 6 kap. 9 § rättegångsbalken och att de nya bestämmelserna om utskrift — liksom bestämmelserna om bevarande av fonogram — skola meddelas i administrativ ordning. Riksåklagarämbetet har ifrågasatt om icke bestämmelser i båda hänseendena borde givas i lagform. Bestämmelserna i fråga synas mig emellertid vara av sådan karaktär att de naturligen böra meddelas i administrativ ordning. I vad de gälla bevarande av fonogram äro de ju redan nu av administrativ karaktär. I 6 kap. 9 § rättegångsbalken torde därför, såvitt nu är i fråga, böra allenast upptagas ett stadgande av innehåll att bestämmelser om återgivande i vanlig skrift av vad som enligt paragrafen upptagits meddelas av Konungen. Emellertid äro stadgandena om utskrift av fonogram och om bevarande därav utan tvekan mycket betydelsefulla, och enär de dessutom ha ett nära samband med varandra har jag ansett mig böra så pass utförligt som skett uppe-

hålla mig vid frågan hur de böra utformas, därest riksdagen bifaller förslaget om ändring i 6 kap. 9 § rättegångsbalken.

Någon anledning att i förevarande sammanhang ingå på frågan om en ändring av avgifterna för utskrift av fonogram finner jag ej föreligga. Ej heller upptar jag de i vissa yttranden berörda spörsmålen om en längre gående ändring av protokollersreglerna.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändrad lydelse av 6 kap. 9 § rättegångsbalken*.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets yttrande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Axel Nilsson.

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 15 februari 1952.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 februari 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 6 kap. 9 § rättegångsbalken*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet B. F. C. Lassen.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler lagrådets den 15 februari 1952 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 8 i samma månad remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 6 kap. 9 § rättegångsbalken*.

Med förmälan, att förslaget av lagrådet lämnats utan erinran, hemställer föredraganden, att detsamma måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdna hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Olle Hellberg.